

MEANDER

ROK LXXIX 2024: s. 227–233
ISSN 0025-6285
DOI: 10.24425/meander.2024.152495

BARTOSZ AWIANOWICZ

ORCID: 0000-0001-7380-2272
e-mail: bartosz.awianowicz@umk.pl

Katedra Filologii Klasycznej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

JERZY DANIELEWICZ

ORCID: 0000-0002-6775-3563
e-mail: j.danielewicz@gmx.net

Instytut Filologii Klasycznej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

UROCZYSTOŚĆ NA CZEŚĆ PROFESORA WŁODZIMIERZA APPELA Z OKAZJI PRZEJŚCIA NA EMERYTURĘ

CELEBRATIONS IN HONOUR OF PROF. APPEL ON THE OCCASION OF HIS RETIREMENT

Streszczenie: We wrześniu 2023 r. odbyła się uroczystość na cześć Profesora Włodzimierza Appela, wybitnego greccy, badacza epiki starożytnej i znawcy epigrafiki, tłumacza między innymi *Hymnów homeryckich* i współautora *Słownika polsko-starogreckiego*, który przeszedł na emeryturę po pięciu dekadach pracy w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Zamieszczono tu relację z uroczystości oraz list Jerzego Danielewicza do jubilatą, odczytany podczas niej przez autora.

Słowa kluczowe: Włodzimierz Appel; badania nad starożytnością w Polsce

Summary: September 2023 saw the retirement, after five decades of his work at the Nicolaus Copernicus University in Toruń, of Professor Włodzimierz Appel, an eminent Hellenist, scholar of ancient epic and epigraphy, translator of, *inter alia*, the *Homeric Hymns* and co-author of the *Polish – Ancient Greek Dictionary*. A report on a celebratory event organized in honour of Professor Appel is printed here, followed by a letter to the *honorandus* written and presented on the occasion by Jerzy Danielewicz.

Keywords: Włodzimierz Appel; Classics in Poland

Ten utwór jest dostępny na warunkach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0), która umożliwia nieograniczone korzystanie, rozpowszechnianie i kopiowanie utworu pod warunkiem odpowiedniego oznaczenia autora i źródła. Zob. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>

28 września 2023 r. o godzinie 19.00, jako swoiste ukoronowanie pierwszego dnia odbywającego się w Collegium Maius Uniwersytetu Mikołaja Kopernika CX Zjazdu Polskiego Towarzystwa Filologicznego, odbyła się uroczystość pożegnania odchodzącego na emeryturę prof. zw. dr. hab. Włodzimierza Appela, znakomitego znawcy i tłumacza poezji starożytnej Grecji, a także leksykografa¹ i epigrafika, ucznia i kustosa pamięci profesor Zofii Abramowiczówny. Profesor Appel związany był z Katedrą Filologii Klasycznej w Toruniu przez ponad pięćdziesiąt lat, najpierw jako student, a od 1976 r. wykładowca, który przeszedł w Toruniu cały naukowy *cursus honorum* od stanowiska asystenta stażysty do tytułu profesora, uzyskanego w 2003 r.

W uroczystości poza uczestnikami zjazdu i przyjaciółmi Profesora wzięli udział również przedstawiciele władz rektorskich UMK, władz Wydziału Humanistycznego oraz Instytutu Literaturoznawstwa najstarszej z toruńskich uczelni wyższych. Pierwszy przemówił prof. dr hab. Przemysław Nehring jako Prorektor UMK, ale też jako dawny uczeń i przez wiele lat współpracownik Profesora Appela w Katedrze Filologii Klasycznej. Następnie zabrała głos dr hab. Violetta Wróblewska, prof. UMK, Dziekan Wydziału Humanistycznego, by podziękować Profesorowi za wiele lat pracy naukowej i dydaktycznej na wydziale. Pani Dziekan przekazała także odchodzącemu na zasłużoną emeryturę uczonemu okolicznościowe pamiątki wydziałowe. Po niej krótką laudację wygłosiła prof. dr hab. Anna Branach-Kallas, Dyrektorka Instytutu Literaturoznawstwa, która podkreśliła, że jedna z ostatnich książek toruńskiego grezysty – *Zagadka Syren*² – jest chętnie czytana nie tylko przez filologów klasycznych oraz innych badaczy starożytności, lecz również młodzież licealną, w tym jej synów.

Choć wątki biografii naukowej Profesora znalazły się już w mowie prof. Nehringa, dokładniej przestawił jej przebieg piszący te słowa, który następnie w imieniu pracowników KFK wręczył odchodzącemu na emeryturę zasłużonemu greycyście starodrukowi z jego zainteresowaniami naukowymi. Punktem kulminacyjnym uroczystości okazała się jednak laudacja wygłoszona z wielką swadą i wdziękiem przez prof. zw. dr. hab. Jerzego Danielewicza, którego z Profesorem Appelem od ponad czterdziestu lat łączy nie tylko wspólne pasje naukowe i bliska współpraca, ale także przyjaźń. Ostatnim punktem wystąpienia Profesora Danielewicza było odczytanie ułożonego przezeń greckiego

¹ Jego oraz Zofii Abramowiczówny *Słownik polsko-starogrecki* doczekał się już trzeciego, uzupełnionego i poprawionego wydania (Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2023).

² W. Appel, *Zagadka syren. Filologa peregrynacje od antyku po współczesność*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2017.

centonu na cześć Przyjaciela oraz jego znakomitego polskiego tłumaczenia (zob. niżej). Oficjalną część uroczystości kończyło wystąpienie nestora toruńskich filologów klasycznych, prof. dr. hab. Mariana Szarmacha, przedstawiającego między innymi anegdoty o początku studiów młodego Włodzimierza Appela na UMK.

Elementy oficjalnego *curriculum* przeplatały się ze wspomnieniami osobistymi w wielu wystąpieniach i późniejszych rozmowach kulturalowych, jednak to zwieńczona greckimi heksametrami *laudatio* Profesora Danielewicz na najpełniej przybliżyła postać Profesora Appela zarówno jako badacza antyku, jak też jako człowieka.

Bartosz Awianowicz

Uroczystość na cześć Włodzimierza Appela (z lewej) 28 września 2023 r.,
laudację wygłasza Jerzy Danielewicz.
Fot. Bartosz Awianowicz

*

Jerzy Danielewicz: List do Profesora Włodzimierza Appela

Toruń, 28 września 2023 r.

Panie Profesorze, Drogi Włodku!

Szanowni Państwo!

Pożegnanie przechodzącego na emeryturę profesora to dla osób stojących z dala wydarzenia normalne, zgodne z cyklem akademickiego *curriculum vitae*. Dla tego, który odchodzi, jest to jednak moment przełomowy, zamykający klamrą czas jego pracy zawodowej. Może mu towarzyszyć odczucie ulgi, ale i smutku lub melancholii, że oto kończy się pewien niezwykle ważny okres, nadający sens działaniom, naznaczony wysiłkiem, ale i entuzjazmem, radością dawania z siebie tego, co najlepsze, zdobywania wiedzy i przekazywania jej następnym pokoleniom. Jako *professor emeritus* (od ponad dziesięciu lat) patrzę na szlak życia z pewnego dystansu. Stwierdzam, że my – ludzie nauki – niezależnie od trudów codziennej egzystencji mieliśmy niebywałe szczęście: nasza praca była dla nas zarazem przyjemnością. Tej przyjemności czerpanej z obcowania z nauką nie odbiera nam przejście w stan spoczynku. Jeśli tylko pozwala zdrowie i dopisują siły, możemy nadal oddawać się naszym pasjom, również tym niespełnionym, odkładanym na później. To zarazem odmiana, początek czegoś nowego, Włodku. Dedykuję Ci słowa o kolejnych etapach życia ze *Stufen* Hermanna Hessego:

Und jedem Anfang wohnt ein Zauber inne,
Der uns beschützt und der uns hilft, zu leben.

W każdym początku jakaś magia tkwi czarowna,
Która daje ochronę i żyć nam pomaga.

Dzisiejszy *honorandus* dał o sobie znać na forum ogólnopolskim przed czterdziestu paru laty serią publikacji w „Filomacie” i „Meandrze”, wkrótce potem w „Eos” i wydawnictwach Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, a od r. 1983 w czasopiśmie zagranicznych. W owym czasie bardzo niewielu trzydziestolatków w Polsce mogło poszczycić się takimi osiągnięciami, to był prawdziwy ewenement. Włodzimierz Appel dzięki wysokiemu poziomowi swoich prac zdołał z rozmachem wejść na arenę międzynarodową i sprostać surowym wymogom recenzentów najbardziej prestiżowych czasopism europejskich. Odtąd jest tam znany szerokim kręgiem specjalistów.

Tym, co wydaje się wyróżniać Włodzimierza Appela na tle polskich badaczy, jest widoczne zainteresowanie historią filologii i dorobkiem jej wybitnych przedstawicieli. Biogramy uczonych, poświęcone im artykuły, a nawet całe książki to ważny dział jego twórczości naukowej. Szczególną uwagę poświęcił Wilamowitzowi (nowa książka o nim wkrótce się ukaze³), a z uczonych polskich – Zofii Abramowiczównie. Ta ostatnia zajmuje

³ Tom został opublikowany niedługo po uroczystości: Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff 1848–1931. Z urodzenia Kujawianin. Książka przygotowana z okazji sto siedemdziesiątej piątej rocznicy jego urodzin, oprac. W. Appel, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2023.

wyjątkowe miejsce w jego sercu jako naukowa mistrzyni i wzór człowieka. Wielokrotnie wraca do niej wdzięczną pamięcią w rozmowach, również całkiem prywatnych. Nie posługuje się sucho nazwiskiem, mówi zawsze, z widocznym uszanowaniem: „pani profesor”. Jako autor, redaktor lub współredaktor wielu prac dokumentował całą historię filologii klasycznej w Toruniu. Redagował i współredagował czasopisma z tej dyscypliny, inicjował serie wydawnicze, by wspomnieć zwłaszcza „Xenia Toruniensia”, zawierające wykłady i artykuły wybitnych gości z zagranicy.

Osobny, charakterystyczny nurt stanowią badania inskrypcji, czy to indywidualne, czy w ramach zespołów, zawsze oparte na autopsji, perfekcyjne, z bogatą dokumentacją fotograficzną.

Zainteresowania naukowe Włodzimierza Appela zmierzały stopniowo ku późniejszej epice greckiej. Rozprawę habilitacyjną *Mimesis i kainotes* oraz osobne prace szczegółowe poświęcił Kwintusowi ze Smyrny, na horyzoncie zaczął się pojawiać Tryfiodor. Gdy prof. Henryk Podbielski budował zespół autorów pierwszego tomu *Literatury Grecji starożytnej (Epika – liryka – dramat)*, nie miał wątpliwości, by rozdziały poświęcone poezji epickiej od Antymacha do Nonnosa powierzyć Włodzimierzowi Appelowi. Z rozdziałów tych wyrosła monografia *Klea kai aklea andron. Zarys dziejów greckiej poezji epickiej od Choirilosa do Nonnosa*. Badaniom i publikacjom specjalistycznym (takim przykładowo, jak książka *Die homerischen hapax legomena in den Posthomerica des Quintus Smyrnaeus*) towarzyszą bogato komentowane tłumaczenia greckich poematów na język polski. Wymieńmy w związku ze wspomnianą tu epoką *Kamiennik Orfeusza (Lithika)* i najnowszą książkę: *Muzajosa opowieść o Hero i Leandrze*.

Działalnością translatorską zajmuje się Włodzimierz Appel od samego początku swej filologicznej drogi, wykazując się niepoślednimi uzdolnieniami literackimi. Co do mnie, wczesnie dostrzegłem w nim utalentowanego tłumacza, wówczas głównie elegii greckiej i hymnów homeryckich. Zaprosiłem go do mojej *Liryki starożytnej Grecji*, co okazało się bardzo szczęśliwą decyzją. Liczne jego przekłady trafiły stamtąd (i nadal trafiają) do podręczników szkolnych, były czytane na lekcjach języka polskiego i historii. Chyba nie ma w gronie dzisiejszych słuchaczy młodszego pokolenia nikogo, kto by nie zetknął się z nimi w latach szkolnych, korzystając na przykład z podręcznika dla pierwszej klasy licealnej *Starożytność – oświecenie* Adamczyk – Chrzastowskiej – Pokrzywniaka lub z rozmaitych podręczników historii starożytnej, włącznie z *Historią dla maturzysty* autorstwa znakomitej Ewy Wipszyckiej. Tłumaczenia Włodzimierza Appela są w ogóle często zamieszczane w monografiach naukowych pisanych przez polskich historyków i badaczy kultury antycznej.

To jednak tylko wymowny przykład jego popularności. Lwia część przekładów została opublikowana w rozmaitych czasopismach o zasięgu ogólnopolskim oraz w formie książkowej. Z tej ostatniej grupy dwa tłumaczenia weszły wręcz do powszechnego kanonu lektur: *Wojna żabiomyśia* (1993) i *Hymny homeryckie* (2001). Na podkreślenie zasługują ich walory literackie oraz stosunek tłumacza do tekstu. Widać w nich, niemalże na każdym kroku, że tłumaczowi wyraźnie sprawia osobistą przyjemność samo tłumaczenie, czy to gdy oddaje imiona mówiące w *Batrachomyomachii* (świetny Zwędzi-okruszek, Nadmigięba, Skrzekosław i wiele innych), czy to gdy naśladuje epicką narrację w *Hymnach*. Scena spotkania Anchizesa z Afrodytą w poświęconym tej bogini hymnie pozostaje w pamięci

jako perełka translatorstwa. W przekładach *Hymnów* Włodzimierz Appel wypracował swój własny model. Czasem żartuję, że zapytany nagle, czyj to przekład, nieomylnie rozpoznałbym pióro Włodka. Jest wierny tradycji przekładów izometrycznych i miejscami lekko archaizuje, co jednak pozostaje w zgodzie z wysokim stylem oryginałów. Podziwu godna jest *copia verborum*, sięganie do nieprzebranych zasobów naszego pięknego polskiego języka. Dbalność o język cechuje wszystkie publikacje autora, także ściśle naukowe, co nie jest w Polsce powszechne. *Batrachomyomachia* i *Hymny homeryckie* ukazały się z czasem ponownie w nowym opracowaniu, z dodatkiem żywotów Homera i apokryfów, jako *Homerika* w 38. tomie „Biblioteki Antycznej” (2007).

Na specjalne wyróżnienie zasługuje – z różnych względów – *Słownik polsko-(staro)grecki*, naoczny dowód więzi łączącej Włodzimierza Appela z jego mistrzynią. Prof. Abramowiczówna pracowała nad nim z przerwami przez kilka dekad niemal do ostatnich dni życia, doprowadzając go wstępnie do litery „R”. Zgodnie z ostatnią wolą zmarłej cały materiał słownikowy trafił w ręce jej ulubionego ucznia, który dokończył i ostatecznie opracował to wielkie dzieło. Opublikował je w setną rocznicę urodzin pani profesor, w 2006 r., co ma wymiar symboliczny. Drugie, rozszerzone i poprawione wydanie *Słownika* ukazało się w r. 2021, podobnie jak pierwsze, nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. O jego niewątpliwej potrzebie, użyteczności i zaletach można by mówić długo. Sam postawiłem je w gabinecie na półce w zasięgu ręki i wielokrotnie z uczuciem wdzięczności wertowałem i wertuję. To chwalebny dokument osiągnięć polskiej filologii.

W r. 2016, doszedłszy do sześćdziesiątego piątego roku życia, Włodzimierz Appel pomyślał o wydaniu oryginalnego, obszernego wyboru swoich artykułów w języku polskim z czterdziestu poprzedzających lat. Zdecydował się włączyć do niego również prace popularnonaukowe. Dzięki tej pieczołowicie wydanej książce polski czytelnik ma ułatwiony dostęp do bardzo ciekawych, wartościowych i w pełni godnych przypomnienia prac Autora. Ich imponujący wachlarz tematyczny oddaje tytuł *Zagadka syren. Filologa peregrynacje od antyku po współczesność*. Zamieszczony na końcu „Wykaz publikacji”, doprowadzony do 2016 r., liczy niemal dokładnie 200 pozycji. To piękny, godny pozazdroszczenia dorobek.

Na zakończenie niech mi będzie wolno uczcić Profesora żartobliwym centonem z jego ukochanych *Hymnów homeryckich* oraz drugim centonem z jego własnych przekładów tychże, z koniecznymi drobnymi dodatkami i adaptacjami mojego pióra:

Ἄππηλον κλυτόμητιν αἰεῖδεο Μοῦσα λίγεια,
 ἄνδρα σοφόν, περὶ πάντα σαόφρονα θυμὸν ἔχοντα,
 ἦδυεπῆ, γλυκερὴ οἱ ἀπὸ στόματος ῥέει αὐδὴ.
 Τοῦ πᾶσαι μετόπισθεν ἀριστεύουσιν αἰοιδαί.
 Χαῖρέ μοι, ὦ χαριῶτα, χάριν δ' ἄμ' ὄπασσον αἰοιδῆ.

Muzo dźwięczna, opiewaj sławnego swą sztuką Appela,
 męża mądrego, który we wszystkim ma serce rozumne,
 słodkomównego, gdy z ust mu powabne słowa popłyną.
 Jego to wszystkie pieśni na zawsze zostaną najlepsze.
 Witaj mi, dawco radości, a przydaj też wdzięku mej pieśni,

Drogi Włodku, w tym uroczystym dniu gratuluję Ci wspaniałych osiągnięć i życzę Ci zdrowia, pogody ducha i dalszych równie świetnych dokonań. Niechaj nadal odwiedzają Cię muzy w zaciszu Twojego pięknego domu otoczonego cudownym ogrodem, gdzie w towarzystwie kochającej Hani tak bardzo lubisz przebywać i pracować.

Jurek

Argumentum

Describitur conventus in Universitate Nicolai Copernici Thorunii anno 2024 mense Septembri habitus, quo celebrata est vita atque opera professoris Vladimiri Appel, praeclari litterarum antiquarum, praecipue autem Graecarum scrutatoris, cui optime merito post quinquaginta annos laboriose in Universitate Thoruniensi peractos otium permissum est. Quo conventu descripto additur epistula ad virum doctissimum honorandum a Georgio Danielewicz scripta et hoc die festivo ab ipso auctore recitata.